

Střípky z mých vzpomínek na mládí Radvana Horného

Fragments from my reminiscences of young years of Radvan Horný

Jiří Kovanda¹

Abstract

RNDr. Radvan Horný, CSc., (*June 29, 1932; †December 24, 2015) was a significant Czech geologist and paleontologist, interested also in botany and other fields of science. The paper contains reminiscences of his young years in the Karlštejn area, located in the center of the Bohemian Karst.

RNDr. Radvan Horný, CSc. byl velmi významný český geolog a paleontolog. V článku vzpomínám na jeho vědecké počátky, kdy jsme spolu sbírali zkameněliny na celé řadě známých a slavných spodnopaaleozoických lokalit v Českém krasu, ale i jinde. Radvan mi byl vzorem a učitelem, neboť jeho znalosti a nesmírná píle byly již od jeho mládí zcela výjimečné.

Můj kamarád z mládí se narodil 29. června 1932 v Praze. Celý život žil v Karlštejně, v jeho části zvané Krabina. Vyrůstal v prostředí otce Jaroslava, původně úředníka, známého především jako velkého odborníka – alpínáře, ale také jako spisovatele. Jeho nejznámější, po desetiletí velmi vyhledávanou knížkou byla *Skalky a skalničky* (1942). Vedle toho byl autorem několika románů, např. *Po neznámé stopě* (1943), *Někdo se baví* (1944), *Ivan a Marie* (1946), *Nezmar* (1947) a *Stupně k nebi* (bez letopočtu vydání), dále sbírek básní *Naše děti* (1943) a *Přádeno* (1948). V letech 1946 a 1947 byl také vydavatelem Listu československé mládeže sokolské *Poupě*. Jeho matka Marie rozená Hovorková, původně učitelka, byla na Radvana velmi přísná. Psala také knížky, zvláště pro děti, např. *Po dobrém* (1943), *U studán-*

ky (1946), *Náš Kašpárek* (1948) a snad každému dítěti tehdejší doby byla milá její knížka *Zakletý Jarášek* (1940). Do roku 1949 redigovala také vydávání dětského časopisu *Sluníčko*. Jak otec, tak i matka měli velmi blízkou, tehdy všeobecně oblíbenou malířku Marii Fischero-vou-Kvěchovou, která jim také ilustrovala některé jejich knížky.

Radvanův otec vybudoval v Karlštejně překrásné velké alpinum, na které se chodili dívat tehdejší „V. I. P.“, jako různí univerzitní profesoři, dále skalkaři, zahradníci, ale i další četní zájemci, jako byla např. Hana, manželka prezidenta Edvarda Beneše, atd. Takže to bylo prostředí častých návštěv významných osobností v rodině, které přispělo také k výchově Radvana.

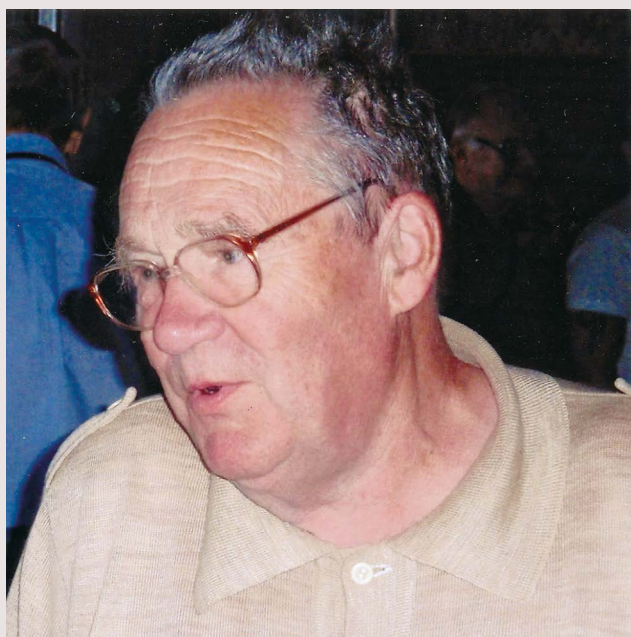
Zde je třeba poznamenat, že Radvanova rodina měla původně příjmení Nauman. Ale v padesátých letech, když původní obce Budňany, Poučnick a Krupná měly dostat, a také dostaly, podle hradu jméno Karlštejn, Radvanův otec to spolu s Jaroslavem Petrbohem nesli špatně a na protest proti německému názvu Karlštejn (místo českého názvu Karlův Týn) se dal Jaroslav Nauman s rodinou přejmenovat na jméno Horný, které ale použil již o něco dříve jako svůj pseudonym. Proto starší část prací Radvanova otce i matky je signována jako Nauman, mladší jako Horný. Naumanem zůstal pouze Radvanův starší nevlastní bratr Pavel, milovník mašinek a také spisovatel (např. jeho knížky *Pohádky o mašinkách*, 1947, *Menší zvířata*, 1960). Řadu let byl zaměstnán jako ministerský pracovník v Odboru ochrany přírody a památkové péče. V Radvanově rodině však, pokud vím, nežil.

Radvan již od svých dětských let pomáhal otci s budováním skal-ky a při té příležitosti si také osvojil desítky či stovky latinských jmen rostlin, což udivovalo všechny návštěvníky. Byl dítě velmi nadané a zajímavě krásné. Na jedné fotografii jeho otce v časopisu *Chvilky v přírodě* je zachycen jak s kudrnatou blondatou hlavou stojí před jezír-čkem a okolo všude samé skalničky. Naprostá idylka.

Protože se rodiče obávali, aby jim tak významný potomek „ne-zvlčil“, místo návštěvy obecné školy v Karlštejně ho vyučovala jeho matka a na konci každého školního roku pak skládal ve škole v Řev-nicích zkoušky z osnovami předepsaných látek. Proto neměl v Karl-štejně téměř žádné kamarády. Následně vystudoval s vyznamenáním anglické gymnasium v Praze.

Z uvedeného je patrné, že Radvanova rodina byla mezi obyvateli Karlštejna něčím zvláštním. Pokud si vzpomínám, jejich jedinými rodinnými přáteli byli moji rodiče, neboť s mým otcem – zahradní-kem a předsedou Okresního svazu zahrádkářů – si velmi rozuměli, podobně jako moje máti s matkou Radvanovou. Často se obě rodiny scházely a v době, kdy ve válce a po ní byla bída o potraviny, naši při-nášeli vždy něco ze zahrady nebo králíčí maso či kozí mléko. Oplát-kou si odnášeli např. výtisky jejich postupně vydávaných zajímavých knih. Proto vlastním jejich výše uvedené publikace.

S o tři roky starším Radvanem se znám již od svých osmi let, kdy jsme na tzv. „Vráse M“ proti mostu v Karlštejně vytloukali z dishar-

Obr. 1. Radvan Horný při rozloučení se starou budovou Národního muzea dne 12. července 2011. Foto J. Kovanda.

Fig. 1. Radvan Horný during the meeting at the occasion of reconstruction-caused temporary closure of the National Museum main building on November 12, 2011. Photo by J. Kovanda.

monicky zvrásněných vápenců lilijice, schránky hlavonožců a plžů, lastury mlžů a také graptolity. Při této naší činnosti nás tehdy přistihl francouzský geolog, profesor na pařížské Sorboně George Baeckeroot, který si v té době u nás ověřoval geologickou mapu Barrandienu. Doprovázel ho jeho přítel – profesor češtiny rovněž na Sorboně J. Svatoš. Dohodlo se, že Radvan bude se svým otcem prof. Baeckeroota doprovázet při jeho exkurzích po významných paleontologických lokalitách. Tak jsem se k nim přidal i já. Profesor Svatoš dělal tlumočníka. Tím začala moje geologická životní cesta, kterou vlastně otevřel Radvan.

Po odjezdu prof. Baeckeroota do Francie začala moje doba nesmírného štěstí, protože mne díky Radvanovi zcela zaujala paleontologie. Jezdili jsme na kolech po jedinečných lokalitách a sbírali vše, co zbylo v kamenech ze živých tvorů. Radvan byl již v té době fundovaný paleontolog. Začalo to u něho známostmi s Ferdinandem Prantlem a Bedřichem Boučkem, kteří ho uvedli jak do terénu, tak do studia paleontologických materiálů. Radvan se stal pro mne vzorem a učitelem. Naučil mne např. vyrábět si z tvrdého papíru různé krabičky na zkameněliny a provádět jejich katalogizaci.

Z lokalit, které jsme navštěvovali, si vzpomínám na svah úvozu silnice z Bubovic do Loděnice, svah zářezu staré silnice z Nučic do Loděnic, lom Kosov a Koledník, vrch Děd u Berouna, lom Chlum u Srbska, staré lomy na Americe u Mořiny, Hostím (při cestě podél Kačáku), Karlštejn V Hluboké (proti domu p. Boka), na svahu při stezce z Hluboké na hrad Karlštejn, na svahu proti bývalému hřišti v Karlštejně, dále to byla později nepřístupná lokalita Jince a některé další (např. tehdy ještě existující) lůmek Štilec u Žebráku. Společně jsme jezdili např. také malodráhou z Králova Dvora do Houbova lomu v Koněprusích.

Velmi zajímavá byla naše práce v uvedeném starém lomu na Americe, kde jsme ze zvětřalých a rozpadavých vápenců vybírali překrásné exempláře celých (stočených) trilobitů, ale zvláště schránek mořských gastropodů. A právě tato skupina měkkýšů Radvana zaujala natolik, že se jí zabýval prakticky po celý život. Díky jeho známosti s Američanem J. B. Knightem uvedl již tehdy do naší odborné literatury čtyři následující, v Americe při popisech věžovitých ulit plžů používané termíny: pro juvenilní (apikální) část – jinak protoconchu či nucleus jako nepionické stadium, následující závit jako neanická,

Obr. 2. Radvan Horný (vpravo, s kladívkem) s autorem tohoto článku při sběru zkamenělin na „Vráse M“ proti mostu v Karlštejně v roce 1947. Foto G. Baeckeroot.

Fig. 2. Radvan Horný (with the hammer) together with the author of this paper during collection of fossils at the classical locality near the bridge at Karlštejn, 1947. Photo by G. Baeckeroot.

pak ephebická stadia a nakonec – sice nejmladší, ale někdy se znaky stárnutí, poslední (tělní) závit jako stadium gerontické. Toto rozdělení je velmi praktické, neboť povrchy schránek mořských plžů (např. rodu *Loxonema*) se u jednotlivých stadií od sebe odlišují, a tak lze podle toho určit druh i na základě drobných úlomků ulit.

Ale čas šel dál, skončily naše vycházky na lokality s převážně staropaleozoickými fosiliemi, neboť Radvan (i já) jsme začali spolupracovat s Jaroslavem Petrbockem, jednak na sběru recentních i fosilních kvartérních měkkýšů, ale hlavně při výzkumech jeskynních výplní. Petrbock nás nejprve nasměroval k výkopu jemu známé jeskyňky na prudkém svahu kopce Javorka v Budňanech. Tehdy (v roce 1949) jsme se s Radvanem dokopali pouze asi 5–8 m od vchodu. Petrbock jeskyňku nazval Radvanskou. Dnes je tato Jeskyně na Javorce nejhlubší jeskyně v Českém krasu (129 m) a třetí nejrozsáhlejší systém (po Koněpruských jeskyních a Ementálu u Srbska) s 1790 m délky. Poté jsme s Petrbockem kopali v malé jeskyňce na Mramoru u Litně.

Také zde to byl spíše jen pokus o objevení většího jeskynního systému. Petrbock ji nazval Jirkovskou (dnes vedena hlavně pod názvem jeskyně Na Mramoru).

Naše hlavní společná práce se pak soustředila na výkopy v Ivo Chlupáčem objevené sluji, lépe v její výplni, a to v lomu na Kobyle u Měňan. Lokalita to byla tehdy neobyčejně cenná, neboť obsahovala velké bohatství kostí a zubů pleistocenních obratlovců a schránek měkkýšů. Vedle Petrbocka, Radvana, Iva Chlupáče, mne a mojí matky, nám také někdy pomáhali skalníci z lomu na Zlatém koni u Koněprus. Radvan a Ivo si při tom povšimli naproti Chlupáčově sluji další jeskyně, dnes známé jako Zlomená sluj, v níž našli a také v Časopisu Národního muzea opublikovali až přes 10 cm vysoké, oboustranně vyvinuté krystaly kalcitových skalenoedrů.

A na podzim roku 1950 za námi přišli skalníci z Houbova lomu na Zlatém koni, že objevili vchod do nějaké jeskyně. A tak jsme se s nimi ihned vypravili objev skalníků poznat. To bylo v září 1950. Na Zlatém koni sice existovala již dříve známá, lomem později odstřelená jeskyně (Ztracená), ale ta nikam nevedla, neboť byla zcela zaplněna ulehými hlínami s četnými úlomky i balvany vápenců. Petrbock správně předpokládal, že prokopáním suti z této „díry“ se bude možno dostat do právě objevených prostor. A tak jsme s Radvanem začali vyklízet sut z Ztracené a kopat dále. Ivo Chlupáč byl právě v nově objevené jeskyni a když tam uslyšel naše kopání, začal ihned v těch místech s výkopem také, a tak se stalo, že se skutečně podařilo obě části jeskyní propojit. Petrbock však dál zkoumal nově objevené

chodby a my s ním. Tak jsme se dostali až do velké síně (dnes Proškův dóm) s nádhernou krápníkovou výzdobou, ale zvláště cenné v ní byly nálezy části kalvy fosilního člověka, lebka srstnatého nosorožce, celá kostra vlka, atd. Petrbockovi však byl velmi záhy vstup do Koněpruských jeskyní zapovězen a my jsme se tak zase vrátili k výzkumu výplně Chlupáčovy sluje.

V roce 1950 Radvan nastoupil na studia na tehdejší Geologicko-geografickou fakultu Karlovy univerzity v Praze a spolu s Ivem Chlupáčem se začali plně věnovat zvláště výzkumům siluru a devonu, takže na kvartér a speleologii jim již nezbyl čas.

Moje spolupráce s Radvanem prakticky skončila s jeho akcí – potvrzením či vyvrácením předpokladu, že lze v Barrandienu prokázat tzv. takonskou emerzi, tj. hiát mezi nejvyšším ordovikem a spodním silurem, jako důsledek vynoření vrstev ordoviku nad hladinu tehdejšího moře a tím přerušení plynulého přechodu mezi oběma útvary. Radvan měl k dispozici řadu šachtic v oblastech kolem Koukolovy hory, Křížatek a Králova Dvora. Zatímco Radvana zajímaly skalní výchozy na dně šachet, já jsem mu popisoval nadložní kvartérní sedimenty a fosilní půdy. Někdy to byl výkon, neboť některé ze šachtic měly mnohametrovou hloubku a museli jsme se do nich spouštět vrátkem ve kbelíku.

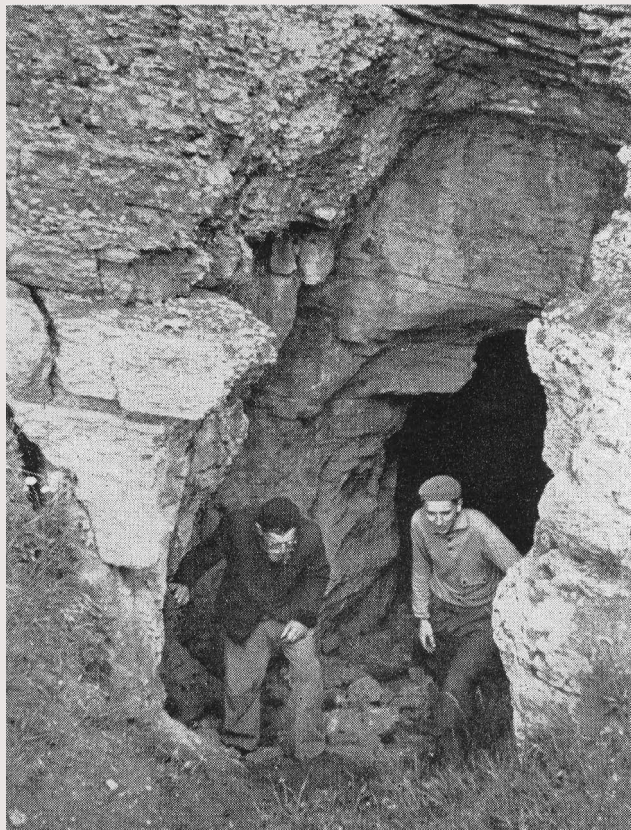
Tak jsem zůstal s Jaroslavem Petrbockem sám. S ním jsme pak pokračovali při výkopech v Chlupáčově sluji, ale i jinde, např. s Bohuslavem Klímou při velkém výzkumu sídliště lovců mamutů v Dolních Věstonicích nebo v Bulharech s vídeňským profesorem, žijícím v Mikulově, Karlem Jüttnerem.

Co zbývá ještě dodat – Radvan byl neobyčejně pilný, chytrý a vzdělaný člověk. V mládí se věnoval i dalším činnostem, např. hře na housle, v níž vynikal tak, že se jistý čas rozhodoval, zda se má věnovat hudbě či vědě. Velmi rád a nádherně kreslil, rybařil, sbíral známky. Samozřejmě ho zaujaly také skalničky. Později vydal v pokračování jeho otce třísvazkovou monografii o vysokohorských lomikamenech sekce *Porophyllum*.

Nakonec se chci přiznat, že jsem Radvana vždy obdivoval a že jsem ho měl rád, a to i přesto, že s jeho povahou to bylo někdy poněkud složité. Kdo jste ho znali, jistě mi dáte za pravdu. Domnívám se, že to byla daň za to, že nemohl v mládí vyrůstat s dalšími dětmi, mezi nimiž by byl ve svém chování usměrňován. Ale všichni jsme nějáci.

RNDr. Radvan Horný, CSc. zemřel (jako bezvěrec!) na Štědrý večer 2015 v berounské nemocnici.

Poutavé čtení o dalších Radvanových činnostech shrnuli pěkně jednak Ivo Chlupáč k jeho sedmdesátinám v Časopisu Národního muzea, Řada přírodovědná, Vol. 171 (1-4): 131-175, jednak k jeho osmdesátinám Vojtěch Turek v časopisu Český kras, XXXVIII/2012: 45-47.

Obr. 3. Vchod do následně odstřelené jeskyně Ztracená po prokopání do nově objevených Koněpruských jeskyní v roce 1950. Vychází z ní Jaroslav Petrbock (vlevo) a autor tohoto článku. Foto R. Horný.

Fig. 3. The entrance of the Ztracená Cave after the digging through of a corridor into the Koněprusy Caves in 1950, with Jaroslav Petrbock (left) and the author of this paper. Photo by R. Horný.